

reneszánsz építészetének e pompás, elbűvölően emberi formátumú remeke zsúfolásig megtelt az alkalomhoz illő kiválóságokkal: a királyi pár, miniszterek, politikusok, a kulturális élet jelesei, diplomaták és mások. Bioy most sem tagadta meg önmagát, láthatóan feszengett a zsakettban, a legszívesebben elmenekült volna. Amikor pulpitusra kapaszkodott fölfelé, hogy ünnepi beszédét megtartsa, megint szoronganom kellett érte, le ne guruljon a lépcsőről, s hogy megtalálja kéziratának egymást követő oldalait. Végül a rá jellemző bensőséges méltósággal jutott túl ezen az akadályon is: arról beszélt, hogy

íróvá válását Cervantesnek köszönheti: a „bús képű lovag” kalandjai élete meghatározó élményévé váltak.

A díjátadás óta megjelent *UNA MUNECA RUSA (MATRJUSKA)* című legújabb könyvének elbeszélései Bioyt, az író-t ugyanannak a szeretetre méltó, egyszerű humanitást képviselő embernek mutatják, mint amilyenek az *ALUDJ A NAPON*-ban és madridi találkozásunkkor megismertem. S hogy „fantasztikumának” számkra való érvényességében is lehet valami, remélem, bizonyítja az itt következő novella.

Csuday Csaba

Adolfo Bioy Casares

VALAMI BŰZLIK

Csuday Csaba fordítása

Azon a csütörtök éjszakán Roberto Ravenna tanár úr jócskán sóhajtozott már, hajnali egykor azonban föl is nyögött. Miután végzett az utolsó dolgozattal is, újabb tízes stózs akadt a kezébe asztala szemétdombján.

Izgága ember volt, ki kellett hát aludnia magát egy fárasztó nap után; azon a héten azonban valami oknál fogva minden éjszakája rövidre sikeredett. Halálosan kimerült. A zárthelyi dolgozatok javítása, mint mindig, most is újraélesztette diákjai iránt érzett dühét. „Ami sok, az sok”, mondta magában. „Többségük nem tud semmit, amelyik meg tud valamicskét, olyan pocskul fogalmaz, hogy az ember legszívesebben fenéken rugdálná javítás közben.”

Fél négyre fejezte be. Valahogy elszédelgett az ágyáig; le se vetkőzött, úgy vágódott végig rajta.

Éktelen ajtódorombólásra riadt föl. Egy pillanatig nem értett semmit, azután rádőbbsent, ha azt akarja, hogy abbahagyják, föl kell kelnie, és ki kell nyitnia az ajtót.

– Ki az? – kérdezte.

– Nyissa ki.

– Ki az?

– Csak nyissa ki, nyissa már. Venancio vagyok, a bohóc.

„A hatodik emelet B-ből”, tette hozzá magában Ravenna. A házban az emeletszám és a lakások betűjelzése alapján azonosított mindenki mindenkit. A házmesterné, doña Clotilde kezdte így megnevezni a lakókat, ők meg divatot csináltak a szokásból. Ki se nyitotta az ajtót, úgy kérdezte:

– Mi történt magával?

– Mi az, hogy velem mi történt, Ravenna doktor? Ugyanaz, ami magával meg a többiekkel. Nem érzi a szagot?

„Vagyis még nem ég a ház”, gondolta Ravenna, aki a 7. A-ban lakott, a legfelső emelet egyetlen lakásában, s már látta magát, amint rohan lefelé a lépcsőn a füsttől fuldokolva. Némi csalódottsággal nyitotta résre az ajtót, ám abban a pillanatban minden erejét össze kellett szednie, hogy feltartóztassa 6. B-t, aki a vállával veselkedett neki mindjárt, úgy akart utat törni magának. Ravenna még idejében ragadta meg a kilincset az egyik kezével, a másikkal jól megtámaszkodott az ajtófélfán, s néhány mellcsapással máris visszaszerezte azt a pár centimétert, melyet a bohóc elfoglalt a lakásából. Bár kissé lihegett, de diadalittasan kiáltotta:

– Azért se engedem be!

– Esküszöm magának, hogy nem bírom tovább elviselni ezt a bűzt. Muszáj kinyomoznom, honnan jön.

– Belőlem nem, a lakásomban meg nem ég semmi, ha erre kíváncsi.

– Ég, ég, ugyan ki beszél itt égésről?

Ezt hallván, Ravenna megnyugodott. Már semmi más nem érdekelt, csak hogy minél előbb visszabújhasson az ágyába. Szinte barátságos hangon mondta:

– Akkor maga most szépen elmegy, engem meg hagy tovább aludni. Összeesem az álmoságtól.

– Már megbocsásson, doktor, mondja, maga hülyének néz?

Ravennát valóban meglepte kissé a kérdés annak az egyébként rendkívül udvarias embernek a szájából, aki liftbeli találkozásaiukkor mindig szinte terhére volt a kedveségével.

– Van valami egyéb ötlete esetleg? – kérdezte vissza.

– Na nézze. Értésüléseim szerint maga az Állatorvosi Egyetemen tanít. Az Aprójószágok Klinikáján, hogy pontos legyenek.

– Így van.

– Nahát. Nem lehetséges, hogy hazahozott onnét egy cicuskát vagy kutyuskát amúgy rendesen szétrohadva?

– Maga beteg, jóember.

– Szóval azt akarja mondani, hogy itt nincs semmiféle szag.

– Megismétlem: én semmilyen szagot nem érzek.

– Persze, mert már megszokta. Ha valaki dögöket tart, egykettőre megszokja a bűzt. Nem vitatom, maga hasznos kísérleteket végezhet az emberiség javára. Csak engedjen be, és hagyja, hogy körülnézzek. Ígérem magának, doktor, ha tévedtem, nem háborgatom tovább.

– Szépen is néznék ki, ha minden sült bolondot beengednék, aki valami szagról képezeleg.

A 6. B így válaszolt:

– Ne mondja, hogy képzelgek, amikor egyszerűen facsarja az orromat ez a bűz. Ha nem tudom kinyomozni, honnan jön, belebolondulok.

– Miért nem próbálkozik Octavia asszonnyal a 6. A-ból?

– Csak nem feltételezi arról a gögös, fennhéjázó, ez az, ez a jó szó, fennhéjázó úrihölgyről! Na nem, doktor. Meg se merem kérdezni.

– Csak merje nyugodtan. Hátha szerencséje lesz.

Kulcsra zárta az ajtót, s még a reteszt is rátolta. Megnézte az órát. „Te jóisten, kész,

végem”, gondolta. Hajnali négy múlt öt perccel. Noha olyan súllyal nyomta az álmos-ság, hogy szinte fájt, kíváncsisága győzedelmeskedett: lábujjhegyen az ajtóhoz lopakodott, kinyitotta ismét, kisettenkedett a lépcsőfordulóig, leóvakodott a kanyarulat közepéig, s ott a korlát fedezékébe húzódva leste, hogyan kopogtat ő. B először visszafogottan, majd egyre vadabban az ajtón, amely mögött ő. A lakott. Az asszony kiszáradva kidugta a fejét; mintha töviskoszorú övezte volna, pedig csak hajcsavarói voltak ő. B hadarva magyarázkodott:

– A... a... csak a szag miatt, asszonyom. Ami innen jön a lakásából.

A hölgy egyetlen lökéssel hátralökte a betolakodót, s mielőtt becsapta volna előtte az ajtót, azt kiáltotta:

– Mit nem merészel, maga arcátlan!

Ravenna, ahogy jött, úgy ment vissza a lépcsőn, lábujjhegyen, besurrant a lakásába, becsukta az ajtót, s mikor belevetette magát az ágyba, megkönnyebbülése már felért a megdicsőüléssel. Rögtön elaludt, s álmában ugyanazok a dolgok történtek vele, melyeket átélt. Amikor újra meghallotta a kopogtatást, arra gondolt, ezúttal nem járnak túl az eszén, hiszen csak álmodja az egészet; a heves dörömbölésre azonban mégiscsak felébredt, így szólt magában:

– Meg kell fékeznem ezt az állatot, mielőtt rám töri az ajtót.

Kiugrott az ágyból, a bejárathoz futott, fölrántotta az ajtót, s abban a pillanatban egy ököl csattant az orrán. Míg Ravenna az orrát tapogatta, nyomogatta, nem vérzik-e, ő, B hebegve mentegetőzött:

– Nem akartam megütni, doktor. Csak azért dörömböltem, hogy felébredjen, s maga olyan hirtelen nyitotta ki, hogy...

– Mondja, maga a fejébe vette, hogy nem hagy aludni?

– Dehogy. Én csak be akarok menni, hogy kidobjam innen azt a dögöt.

– Miféle dögöt? – kérdezte Ravenna, aki az orra csapás ellenére, vagy tán épp amiatt, nem volt még egészen magánál.

– Amelyik a bűzt árasztja. Egy pillanatot sem élhetek tovább ezzel a rettenetes szaggal.

– Nem engedem be. Semmi szín alatt.

– Ne bősztisen, doktor, már úgylis kapott egyet, igaz, hogy véletlenül. Csak eltüntetjük innen azt a foszladozó dögöcskét, és már itt sem vagyok.

A betolakodó és a belülről védekező fél közötti huzakodás viharos sebességgel fajult dulakodássá. A verekedők a földre zuhantak. Több ízben két vállra fektették egymást. Ravenna erősen beverte a tarkóját, úgy, hogy másodpercekre harcképtelenné vált. A ő, B tüstént felpattant. Villámgyorsan végigkutatatta a lakást, és épp akkor ért vissza, amikor Ravenna kezdte összeszedni magát.

– Igaza volt – mondta ő. B csüggedten. – Nem találtam meg a dögöt, Ravenna doktor, sehol semmi tetem.

– Én viszont mindjárt megtalálom a revolverem, remek márka, Eibar, és golyót rö-píték a fejébe.

– Ha tudná, min mentem keresztül, nem beszélne így. Senki sem tudna együtt élni ezzel a szaggal. Esküszöm magának, vagy kiűzöm valahogy, vagy kiugrom az ablakon.

Miközben kifelé tuskolta támadóját, Ravenna azt mondta:

– Mindjárt sirva fakadok. Na, hordja el szépen magát, mielőtt megadnám a kezdő-lökést.

Becsukta az ajtót, végigdőlt az ágyon, s mikor a telefon csengése felébresztette, látta,

hogyan az óra az éjjeliasztalkán fél kilencet mutat. Ezúttal nem gurult méregbe, mert gyerekkori jó barátja, Garay doktor hívta. Noha az élet különböző területekre vetette őket (Garay pszichiáter lett), rendszeresen találkoztak. Garay a következő javaslattal kereste:

– Ma fél nyolckor érted megyek. Kinn alszunk a tanyán, és holnap végigpecázzuk a napot, rendben?

– Rendben. Rám fér egy kis pihenés a történetek után.

Röviden elmondta, mi történt vele az éjszaka, s némi humorral ecsetelte 6. B. örvényesét a képzelt bűz miatt. Garay azt kérdezte:

– Mi a neve a 6. B-nek?

– Venancio. Venancio Aldano, azt hiszem.

– Annak alapján, amit elmondta, s hogy elejét vegyük a még nagyobb bajnak, az lesz a legjobb, ha azonnal érte küldök.

– Érte küldesz?

– Egy mentőt, hogy hozzák be ide, a Peremibe. Légy nyugodt, rajta lesz a szemem.

Minden férfiban tovább él egy gyermek. A Nemzeti Évben Garay és Ravenna több olyan tréfát eszelt ki, amelynek messzi földön híre kelt. Akkor reggel is óriásit röhögtek a telefon mellett, s úgy érezték, ők a világ urai, hisz bármit megtehetnek, amit csak akarnak.

A diákjai alaposan elrontották a kedvét az egyetemen. A zárthelyijegyeket meghallva nagy hangon zúgolódtak. Ravenna egyszerre érzett szánalmat és dühöt. Arra gondolt: „Az a legrosszabb, hogy fogalmuk sincs a tudatlanságukról.”

Egy környékbeli kisvendéglőben megebédelt, majd késlekedés nélkül hazatért; fáradt teste pihenésre vágyott. Már éppen belépett volna a liftbe, mikor a házmesterné elállta az útját, hogy elújságolja:

– Képzelse, a 6. B-t bevitték a diliházba. Valaki följelentette. Hallotta, micsoda cirkszt csinált az éjszaka? Aki így viselkedik, csakis bolond lehet.

– Engem is fölébresztett, kétszer. Nem fogja elhinni: éjnek idején be akart jönni a lakásomba.

– Teljesen megzavarodott.

– Kötözni való. És tudja, mit akart? Azt mondta, dögöket tartok a lakásban.

– Őrület.

– És ez még nem minden. Makacsul állította, hogy orrfacsaró bűz van a házban. Maga érzett valamit?

– Én nem.

– Én sem.

– Ez már nem csak bolondéria, ez már gyalázkodás. Hogy lehetne bűz ebben a házban, mikor én majd' belefeszülök, hogy tisztán tartsam?

Fernanda lépett be ekkor a kapun, az 5. B-ből az asszonyka, egy hármas meg egy szimpla ikerpár anyja. Fiatal volt, szőke és elvált. Köszönt a házmesternének, s már indult is fölfelé a lifttel. „Ez az én formám” gondolta Ravenna. „Végre egy nő, aki tetszik, és mit csinál? Még csak észre sem vesz, mintha nem is volnék.”

– Milyen furcsák egyesek – jegyezte meg doña Clotilde. – Ez a Venancio, aki magára rontott az éjjel, az ikrek születésnapján mindig gondoskodik róla, hogy legyen szoptatnivalója babucinak-anyucinak.

– Csak nem azt akarja mondani, hogy Fernandát is molesztálta? – kérdezte Ravenna, aki már alig hallotta, mit mond az asszony, s most mégis önkéntelen tört ki belőle a felháborodás.

– Dehogy. Álmomban sem gondolnék ilyesmire. Egyébként üzenem a kormánynak, hogy Venancio derék ember. Istenáldotta jószág, aki bohócot játszik a gyerekeknek az ünnepeken.

Ravennának sikerült végre belül kerülnie a liftajtón. A hatodik emelet tájékán éme-lyítő szag csapta meg az orrát. A hetediken megnézte a személedobót. Nem talált semmit. Futott a lakásába, egyenest a fürdőszobába, s egy jó adag arcszeszt loccsintott az arcára. „Régebben mindig volt a kezem ügyében egy üveg kölni. Lassan minden jóról leszokik az ember”, villant át az agyán. Rá kellett döbennie, hogy a szesz semmit sem ér: mintha átítatta volna a ház felső szintjeit uraló bűz. Ameddig az orrában érzi ezt a szagot, képtelen lesz normális életet élni. „A 6. B teljes joggal jutott arra a következtetésre, hogy itt valamelyik lakásban kell lennie a bűz okozójának!”, állapította meg kényszeredetten. „Nem csalhat meg a saját orrom: lennie kell itt egy dögnek vagy egy emberi tetemnek. Valami büntény történt? Lehetséges, hogy a 6. B makacskodása mögött is efféle gyanakvás volt, vagy egyszerűen nem bírta elviselni a szagot? Igen, az utóbbi lehetett inkább; egyszerűen képtelen volt elviselni. Hisz én se bírom.”

Ilyen és ehhez hasonló gondolatok kavargtak Ravenna tanár úr fejében, hiszen alapjában véve jó ember volt, s most rokonszenvvel elegy lelkifurdalás támadt föl benne 6. B iránt. Tüstént tárcsázta a Peremi kórházat, és Garayt kérte:

– Engedd ki, könyörgök. Rájöttem, hogy nem is bolond. Ebben a házban valóban bűzlik valami. Már én is érzem.

– Nem is tudod, mekkora követ veszel le rólam. Itt egy szóval se panaszkodott a szagra. Én se hiszem, hogy dilisebb volna bármelyikünknel.

Ravenna valami ellenállhatatlan kényszertől hajtva már rohant is 6. A ajtajához, s verte, döngötte. Octavia asszony kiszáratva meg is jelent a küszöbön: sima, fekete ruhájában szoborszerű és fenséges volt, mint mindig. Ravenna habozás nélkül kibökte:

– Szabad?

Talán mivel még túlságosan közeli volt a 6. B-vel lezajlott incidens, az asszonyság szintén habozás nélkül vágta rá:

– Mit nem merészel?

– De hisz én a 7. A vagyok. Maga fölött lakom.

Az asszony ekkor, erélyesen megnyomva minden szót azt kérdezte:

– Na és? Azt hiszi, ettől már mindenhez joga van? – Sarkon fordult, szemét az égre függesztette, úgy kiáltotta:

– Akkor se, ha a szeretóm volna!

Mint ahogyha e szavak Ravenna fejében egy játékautomatát hoztak volna működésbe, amelyik épp kizúditaná magából a főnyereményt, egy pillanat alatt kapcsolt, és már mondta is a következtetést:

– Tisztesség ne essék, asszonyom, ez minden vágyam.

– Ami a szívén, az a száján, s még modora is van – jegyezte meg az asszony. – Tetszik a viselkedése.

Ravenna látta, hogy Octavia asszony ajka lágyan remegve megnedvesül.

– Engedelmével – csak ennyit mondott.

Megcsókolta, átölelte, s nekilátott, hogy lefejtse róla a ruhát.

– Talán be kellene csukni az ajtót – észrevételezte az asszony, s miközben Ravenna az ágy felé vitte, aprókat nyögve ismételte: – Ne még, ne még...

Dolga végeztével Ravenna máris fölpattant, hogy mielőbb átkutassa a lakást. Mivel semmilyen dögöt nem talált, csókot dobott az asszonynak, s már ment is, hogy folytassa

a nyomozást. Elviharzott a lépcsőn az ötödikre, s zörgetni kezdett az A-val jelölt lakás ajtaján. Hipolito Reiner doktor lakott benne, fül-orr-gégespecialista. „Az én emberem”, gondolta némi humorral Ravenna. „Megfelelő ember a megfelelő helyzetben.” S már nyílt is az ajtó.

– Mi szél hozta, kolléga úr? – kérdezte Reiner. Nem volt fiatal, a haja fésületlen, a tekintete elrévedő, s mintha gyengélkedett volna.

Ravenna csak nézte, mint aki mondani szeretne valamit, de mégse mondja, mert hirtelen elfelejtette, mit is akart. S valóban, legnagyobb elképedésére és örömére rádőbrent, már nem is érzi a szagot. Kimondta az első dolgot, ami eszébe jutott:

– Csak figyelmeztetni szerettem volna, hogy ne lepődjék meg, ha valamelyik szomszéd be akar kéredezni magához azzal, hogy émelyítő bűzt érez.

Reiner közölte, hogy egy szót se ért az egészségből. Ravenna némi változtatással megismételte a mondókáját, de biztos, ami biztos, benne hagyva az émelyítő bűzt.

– Mit akar ezzel mondani? – kérdezte Reiner, s a szava már elfulladt a sértődöttségtől. – Hogy bűzlik a lakásom a kosztól?

Erezvén, hogy nehéz lesz hihetően előadni a tényeket, Ravennára hirtelen fáradtság és csüggedés telepedett, s csak ennyit motyogott.

– Eszem ágában sincs célozgatni, s mivel elegendem van az egészségből, már megyek is.

Még emelkedőben volt a hetedik emelet felé, amikor a lift rácsos ajtaján át Octaviát pillantotta meg, épp lefelé ment a lépcsőn.

Ravenna egy pillanatilag tétovázott, majd kilépett a felvonóból, és óvatosan az aszszony után eredt. Emezt mintha a föld nyelte volna el. „Annyi ideje nem volt, hogy leérjen”, gondolta. „Vagy az 5. A-ba, vagy az 5. B-be kellett bemennie.” A kíváncsiság ördögétől megszállottan hallgatózott a lépcsőhajlatban. Ha elindult a lift, vagy lépteket hallott valahonnan, maga is tett néhány lépést, hogy rajta ne kapják, amint leskelődik. Mozdulatai egy ketrecbe zárt vad le-föl járására emlékeztették.

Octavia végre kilépett az 5. A ajtaján; szinte kiabálva mondta, amint meglátta a férfit:

– Ha még mindig zavar az orrodban az az izé, menj Reiner doktorhoz, ő meggyógyít. Amikor megjelentél nálam, először azt hittem, ürügy az egész, aztán már én is éreztem.

– Még mindig kínoz?

– Reiner doktor meggyógyított. Kész varázsló. Neked is be kell menned hozzá.

– Én már jól vagyok. Meggyógyultam azzal, hogy megfertőztelek.

– Ronda dolog volt tőled, de már nem számít, mert Reiner doktor kigyógyított. Varázsló. És nem adott semmi gyógyszert. Már azt hittem, mindenemet végig fogja hallgatózni azokkal a fémes tölcseireivel. Pedig csak az orromba nézett bele, meg a számat vizsgálta végig apróra.

– Ugyan minek?

– Ő tudja, mondom, kész varázsló. Elég volt egy vizit, hogy kikúráljon.

– Na jó, én megyek.

Fölment a lakásába. Eszébe jutott, hogy rendet kellene csinálnia az asztalán a papírlapjai között, különben még összezavarodnak a dolgok az egyetemen. „Képtelen vagyok nyitva tartani a szemem”, mondta magában. Leroskadt a székébe, kinézett az ablakon a kék égre, s már épp a papírjai felé nyúlt volna, mikor mélyszégyes álomba zuhant.

Újjászületve ébredt. Az ablakhoz lépve megtámaszkodott, s az összevissza házren-

geteg fölött fenséges naplemente tárult a szeme elé. S mintha valami következtetést vont volna le, arra gondolt, ha Fernanda, az 5. B-ből, a hármas meg a szimpla ikrek anyja, ott volna most a keze ügyében, meg tudná győzni. „Most vagy soha”, gondolta magában, s már rohant is lefelé a lépcsőn. Majd feldöntötte Fernandát. „Jó jel”, villant át az agyán, aki épp akkor lépett ki az 5. A-ból. „Ez már kevésbé”, tette hozzá, rosszat sejtve.

Fernanda azonban megelőzte, már mondta is a magáét:

– Jaj, de jó, hogy látom.

„Először szólít meg”, gondolta Ravenna. Azt felelte:

– Részemről a szerencse.

– Szeretném, ha gratulálna. Feleségül megyek Hipolithoz. A Reiner doktorhoz, tudja. Meg kell halni a nevetéstől. Képzlje, teljesen ki volt borulva a bűztől, amikor bejött hozzám, és egy-két perc múlva már örülten szerettük egymást.

Mint akit letaglóztak, Ravenna igyekezett erőt venni magán, s mintegy önvédelemből még megkockáztatta:

– Ez a bűz ragadós.

– Nekem mondja! Szinte biztos, hogy én hoztam a bajt a házra. De már nem fog rajtam, immúnis lettem.

A lift érkezése vetett véget a párbeszédnek; doña Clotilde szól ki belőle:

– Ravenna doktor, Garay úr várja odalenn.

– Teljesen kiment a fejemből – kiáltott föl Ravenna kétségbeesetten.

Elköszönt, kihúzta magát, s nekiindult, hogy szembenézzen az előtte álló hosszú hétévével.

Tatár Sándor

„RETTEGSZ A KÖLTÉSZETÉRT MA, HOLNAP A TUDÁS MIATT,

**Szűk rendszernek mértékébe
Zárod a hullámokat.”**

Miután a Tudomány által kiküldött csábtündérek: a nimfák és szirének (92/60/90; eltérések az *arány* megtartásával) szomorúan lógó loknikkal voltak kénytelenek visszakullogni megbízójukhoz, jelenteni, hogy küldetésük: *hálójukba* keríteni a rendkívül dörzsölt mérénylőt és csalót, az ifjúság megrontóját, meglett emberek élte megkeserítőjét, akinek nevei közül leggyakrabban a **valóság** használatos, nem járt sikerrel. kárörvendve hördültek föl a Költők (ez a céh, erejében bízva, mindig is a kemény kéz híve volt): Mi megmondtuk előre, ezt így nem lehet!